

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ЮБИЛЕЙГЕ УТКУШТУР

«Тыва лаг-дугу» комбинатын арыглаа фабриказынын коллективин марттың 25-те, хуусаалап эрте, юбилейи чылдың бирги кварталынын планын күтүскен. План бау-гаар 30 муң хире тонна лаг-дугу арыглаар турган. Март төнмөндө-ле, план амыр күтүскен. Ол-ла үдөс нормативтиг арыг продукция бүдүрүшүнүн планы 17,4 муң рубльге ажыг күтүскен.

Бөдүүн рудалаң лаг-дугу арыглаар цех (начальник В. Г. Устинов) ээлчегин күш-ажылы тикелгенин чедип ап, коллективтин күтү-не планын күтүскенде бо-дунун улуг үзүм кири-ген. Цехтин хей ээлчегери боттарынын планын ажы-күтүскен.

Бир-ле дугаары-ла Валентина Николаевна Абдиринаның удурткасы № 3 өлчөг Март сестин байырла-лынын бүдүрүшкөн. Дараа-анда Надежда Арсланова болгаш Сергей Кулар олар-нын удуртканы ээлчегер марттын ортала-ла боттары-нын квартал планын күтүс-кен.

Күш-ажылы чедикши-леринг болурунга коллектив-те быжыг сагыла-чурум, удуртукчуларын болгаш ажылчыларын даавган ажылы дөш болж хары-салгаам улуг рольду ойноп турар.

С. САЛЧАК

ХУУСАА БЕТИНДЕ

СЭКП-ниң XXII съездин аттыг совхозтун Дөр-гүн сүт-бараан фермазы-нын саанчылары хо-нука ийек бүрүзүндө сес-он килограмм чедир сүтү саап ап турар. Ол фермада бир демделексиз чүдү кыштагалашканын эге хүн-неринде-ле саган сүтүн деңгел амыр чедир кудула-лыны турарында. Ичинде дөргүчүлөр сүт бүдүрүш-ниң болгаш сайгарынын квартал планын хуусаа бе-тинде, барык чартык ай бу-рунгар, күтүскен. Олар чыл эгинден бөр хей кезин бирги сөртүн 200 ажыг то-на сүтүн херекселерге чурткан. Ол-ла үдөс дү-гуаала саалаа турар ийек бүрүзүн продукция чү-рү 500 килограмм ажыг бер-ген. Ол дөргө эртен чыл-ды бо үзүл-беле деңгелге 100 килограмм хей болуп турар.

Бүдүрүлгө бөдүрүшкөн күтү-лөр сагыла-чурумун бы-жыкканда, күш-ажылы организацыйа экинчи-нинден, мал чедикши бе-лексип берип турарында чедип алдынга, Чижээлор-ге, чаксы чылгы хүннерин дүкени-биле чергелештир, ылаңгы хунажыларын те-герерин күтүскен. Мал чедикши ранионда өске хоолдуг бүдүрүлгө-биле кады дус биле күтүш хо-луп турар.

Дөргүн сүт-бараан фер-мазын ишчилери продукция-ны бүдүрүш болгаш сай-гарын планда көрдүгенин-де ажыг күтүскен. Улуг Октябрьниң 70 чылдыг ут-куштун беш чылдыг ий чыл планын хуусаа бетинде кү-түскен дөш калбарын чар-ышка муштап, Чөөл-Хемин районун саангы коллектив-терин баштап турар.

Д. АРБАК

МУРНУКУ ОДУРУГДА

«Күш-ажылы хостуу» совхоз элден хей чылдарын дүргүзүндө малдан, тарадан бөдүрүшкөн продукцияны ап, экономикамын быжы-гып келген. Ону бүдүрүш, кылып келген күш-ажылы шалыпчылары хей. Оларын бирээниге анык коммунист саанын Светлана Натпиг-оол чуртгарал-биле алап бо-лур. Ол бичиизинде-ле мал ажылыны ижигин, оң чыл-мыштыг берелерин билер. С. Натпиг-оол он класс доос-каш, комсомолду тутуваа бау-гаар сүт-бараан фермазы-га саанчылап эгелөө.

Эвес, ийек бүрүзүнүн ийи-ти сүтү, оон бөдүрүшкөн сүтү саангы негеттерин.

Оон бөр он дөрт чылдар эртен. Дүржүлгө, харысала-га бөдөн. С. Натпиг-оол эр-кен чылды сүт саар хүлээ-гезин 120 эжиг ху күтүс-көн, ийи муңчуларын оду-рунче кирип, ам келер чыл-дын үш муңчуларын ара-зынче кирип болурун ар-галары бар.

Анык коммунист хей-ли-ти ажылыга адекейлик кирип турар. Ол амыг үдөс Торгалыг калээ Совединиң депуата, фермада партия бөдүрүшү удуртуктуу. Бө-дүрүш ады коммунист бар. Олар шупту ажыга үдөгөр-лүг, көргүзүлгери багыт-эвес. Саанчылар коллектив Улуг Октябрьниң 70 чылдыг ут-куштун аразында чарышты.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ

Тыванын айнабүдүрүлгө-нүн удуртукчулары Улуг Ок-тябрьниң байырлыгына ут-куштун планын оонадалар-ын болгаш социалист хү-лээлелерин ажыг күтүс-көн, чүк болгаш пассажир сөөр-түлгөзүнүн шынарын эжи-дер дөш кызымак ажылап турарлар.

Дүржүлгө удуртукчу Василий Павлович Шияков, комсомолчулар Александр Самосенко, Александр Ку-лешов, аналтехник Алек-сандр Чебинин олар соци-алист чарышта ийекпей-лиг

кирип, эртен ийи айларга эки ажылааннар.

Бүдүрүлгөнүн шунакчы удуртукчулары чарыккан хе-вариян «Л-410 УВН» деп үш самолёт алаан. Олар бо айлаа эгелер пассажирлерин аргыштар. Чыл техниканы В. Шияков, А. Самосенко

оларын экипастары Башка-рынга белекенип турар.

ЧУРУКТА: чыл самолёт-тун экипастары (солгай та-лаада) В. Шияков, А. Самосенко, А. Кулешов болгаш аналтехник А. Чебинин.

В. КАРА-САЛДЫН ФОТОЗ.

МУРНУКУ ЧЫЛДАРГА ДЕННЭЭРГЕ

СЭКП-ниң XXII съездин болгаш СЭКП ТК-нын январь (1987 ч.) Планыу совет кижилерин чурт-таар байжы-балтарын байдалы эжи-лерин, чутулаа болж. Ол талазы-биле кадыг кем-чегер алдыын турарын дугайында интервьюу бастык корреспондентке бүдүрүлгө-ажылаа прези-дент начальниги Н. К. ВОЛКОВТАН алаан.

— Николай Корнеевич, СЭКП-ниң эртен съездинин негеделеринг дүңдүр чыл бау-биле калчаар ажыл-даа турар силер?

— Майаа бир-ле дугаары-да дүгдөөшкөн болгаш эле тургустуушкун дугайын чутулаа алаар. Бо талазы-биле тайылбыр ажылы үзүк чок чорудуп турар бис. Ажыл-иштин-даа, социалист чарыштын негеделерин-даа мурунку чылдарында бир-дини ажылап амыган, олар-ны боттандыры-лаа — баа-ча бау-биле чоруп турар. Чамалык бергелээшкенин турал-да, ажыл иш дүгдөөшкенин орунче кирген, кижилер бүрүзү чыл бау-биле ажылдарыны боттары ки-жилип, кемчелерин ап ту-рар. Коллективтиг керөө ар-галы калбаа-биле ажылдап ту-рар апарганымыс—де тургус-туушкуну демдээ. Бо арга ажылчыларын болгаш ин-женер-техниктиг ажылдак-чыларын ошол амыр болу-рун турар. Оон уламандан эр-херекселге калжалга, күш-ажылдык бүдүрүшкү дөш демсел бирги черде апар-ган. Ичинде керээлиг кол-лективтерде бот-башкарыла коз чери эелен, харысалаа улуттап. Мынагы байдал

аштакчылар (дворниктер), слесари-сантехниктер брига-даларында тургустунган. Ол бригадалар ийи ээлчегинг ажылдарыны шалышты. Ий-чинде ажылчыларын ажыл-даарыга эптэг, ажыл-чыларын болгаш күш-ажылдык бүдүрүшкү му-нукудан бөдөө.

— А кылыр ажылдар ам-даа хей боор аа?

— Ол шын, ажыл улуг. Хүн бүрү кемчегер ап турал-да аан. Оон кол чылдагыны — чурттакчыларын бүрүзүндө болуп турар. Чурт-тап турар черининиң ары-гышери, оон бүдүрүш тур-гарын черде болаастыр бис. Эртен аштап каан кудумчу-лар дараан-на боткалы бер-ген болур, чыл септен ба-жынарын үргөдөп кааттар. Ол туржук, бок уруп каан доскаларын бөзүн ужури-тип каан турар. Ийи-мил-ла өктагалык таапкы сып-тар, шокарлап каан хана-лар, бижке-биле кертп каан чылдар, бузук сойгалар бо-ла көсүр. Чижээлорге, чыл бажыны чурттакчылар өөрүшкү-майаа келжү ки-рер. Баштайгы үдөс олар-нын чурттаага байжылыга

камыалгалы, төчү чок иш-кап болур. Оон элден үдөс эртенге, бажыг таяктын-ны мынап алаарган турар. Унер-кирер чадаларын ха-наларын үш-баш чок шыл-мактап, бок төгөр хоол-ларын мыйышкылар ит-ка-леп каалган болур.

Кымыл хоорайла чурттаар байжы айтырым берге бай-далда тургустунуп турар. Ажыг үдөс 40 эжиг хире-миш байжы берге байдала, а 180 байжы капитал сеп-телге маанп турар. Оларын дүргөн кемчегер ажылыга ий-и-бүрү чылдагынаар, шап-тыктап келген. Оларын

бажынар полдөөдөлөрүнүн чадаларын аштап-арыларын чурттакчыларын күжү-биле чорудар шынтыгын хүлээп алган. Бо шынтыгын бистер чогууна үдөс келген, шын шынтыгын деп санап турар бис. Хооруктуушкун ол шынтыгын участоктар бажынар хурдаларында чурттакчыларга тайылбыр-лап, чедирп турар. Чурт-такчыларын хей кезин ол шынтыгын чөптүп, хүлээп көрсөткөн.

— Чурттакчылардан ба-жыг өртөөн чыл-чыл-биле төлөвүн баар кижилер бар ирги бө?

— Ийе, бо чутула айты-рыгын бирөөн. Чагаайжы-ды тутунган бажынарда чурт-тап олар хирезинде чыл-чыл-биле өртөөн чогуу үдө-с келген турарлар бар. Чижээлорге, Т. Д. Чал-бак 722 рубль, В. С. Салчак 520 рубль, В. О. Мочек 750 рубль, Т. С. Неустроева баа ол хире өрөөн болуп турар. Шап индиг өрөөн кижилер-ни ам-лаа уламчылап бажы-болур. Оларын өрөөн сүд дамчыгыш төлөтүрүш баа өске-лаа кемчелерин ап ту-рар бис.

— Моон сойгар калдыг сорулгалар салдымын тура-рыл?

— Октябрьниң 70 чылды-га уткуштун совет улуска СЭКП ТК-нын Кыргызынга сорук кирип, чурттаага бүдү-рүлгө-ажылаа президенти-ге ажалдаа, техөөлөс айлаа уткуштун чорудар кемчег-лерин ажылдап кылган, план-ны оонадаларын бо чылдыг ноябрь чедиге чедир бот-тандыр сорулга салган ажыл-дап турар.

МОСКВАДА ЧОРУП ТУРАРЫ

1987

ЧЫЛАДЫ

апрель

2

четверг

№ 78 (13378)

1925 чылда үндөзүлгөтүлгө, Бүтээ 3 көпөк

СЭКП ТК-нын Чыгыш се-кретари М. С. Горбачев, СЭКП ТК-нын Политбюро кежишү, СССР-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң Дар-газы Н. И. Рыжков болгаш Великобританияның Пре-мьер-Министри М. Тэтчер оларын киржилгези-биле март 31-де Кремльге совет-британ документаларга ат салган.

Совет Социалист Респу-бликалар Эвилелиниң болгаш Великобританияның Баа Со-гу Ирландияны Каттышкан Хаан курувезинин чыакта-рынын аразында космос де-гемил өөрөтүр, шынчалар болгаш тайбын сорулгаларга ажылаар талазы-биле кады ажылдажыга дугайында ду-гуржулгага Кремльде болгаш Великобританияның Пре-мьер-Министриниң Лондон-да турар черинин аразында дөрт харылааны сайгарып-гайжылар дугайында ийи кү-рүшенин чыактарынын ара-зында дугуржулгага; инфор-мация, культура болгаш өөрөдиге талазы-биле кады ажылдажыганын хаан ула-ныштыгына хамарлап, бот-боттары бажынар дугайында меморандум-га, а ошол Москвада болгаш Лондонга элчин чер-леринин чыл комплекстерин турарында чер участкаларын бот-боттарынын тыпын бө-зүрүн дугайында дугуржул-гага ат салган.

Документаларын СЭКП ТК-нын Политбюро кежишү, СССР-ниң даштын херектер министри З. А. Шеварднадзе болгаш Великобританияны даштын херектер болгаш дем каттыжыга херектер-ниң талазы-биле министри Дж. Хау ат салган.

Ол-ла хүн Москвага, улус-тар аразынын салдымын та-вуге британ-совет салдыг па-латынын төлөс черин ажалган.

Ону ажыларынын баула-лыга М. Тэтчер киришкен.

Великобританияны Пре-мьер-Министри СССР-ниң За-нын кристаллография инсти-тутунда чорал.

СССР-ниң ДХМ-ниң пар-залга төвүне М. Тэтчерниң парзалга конференция болган. Совет болгаш даш-тын журналистер чүе чу-гаалап тура, Совет Эвилели-не аны-чорук оң ханы сет-киа ханышкынын болдур-ган деп, ол чуталаан. Мос-квада болган чуталаажы-кыларын байдалы Вели-кобританияның Пре-мьер-Ми-нистри терин эки деп үдө-с келген болгаш ажал-чы-ныт чок чуталаажышкы-лар моон сойгаларда ула-мыштарында бүдүрүш ий-реткен, СССР-де эле тургус-туушкунга байр чедирин ту-рарын дугайын аалчы ме-делгэн.

Н. И. Рыжковтун М. Тэт-чер-биле беседасы болган. Дөдөлейин хей айтыр-ларын болгаш ийи тала-зыг харылааларын айты-рыгдарын, а ошол хан кү-рүшелерин политиктиг ха-рылааларын, оларын аразында салдыг-экономика-лык кады ажылдажыла-нын аргаларын талазы-биле бо хүннерде бооп турар совет-британ саала-олаа со-луктажынын ажыктын де-делгэн. Дөдөлей байдалы болур-чогур-биле тургу-уу киж төрөткенин мур-нунда бөгүзү туруп турар хей салдыг экономикага болгаш соци-ал сорулгаларын шын-тыктарынче негедө кур-алчылар болгаш кужикши-ктерия чорудар арганы ол берип турар.

Беседэ үеинде салдыг-эко-номиктиг ийи талазыг хары-лааларын айтырылган-де-делгези-биле чутала-жы көргөн.

Бот-боттарынын аразында баралы саарылажынын хе-мчелни укагыттар, майыс-ка-лаа ажыктыг үдөс кел-ген экономикага харылааларын улам ийи калбарын тала-зы-биле практиктиг хемчег-лерин боттандырып чору-ларын дугайын ийи тала ду-гурушкан.

Беседэ ажыл-ишчи боттут байдалга эркен.

(СЭТА).

Бистин чуртувуста

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

СССР

ган болгаш ол үдөс бөр-ле адаа калдык күш-ажылы гардыжынын дүргөзүнүн юртдазын эртерип турар-лар.

— ФРУНЗЕ. «Киргизавто-мам» бүдүрүлгө каттыжыш-кында радиаторларын чөс-биле кайыралары жокояна та-лазы-биле арыг болу берген. Хоорай каттыжышкынын-ны ажылдарын болдурбай турар технологияны амыр-да кылырнын үдөс келген бой-дус камгалаарын соругла-ларын чедикши шын-тыктарынче коллектив ош ам дуулап агайы берген.

— ХАБАРОВСК. Хабаров-скиниң чурттакчылары бо-дунга чыл чак калдык да-лардып алырын бажында-ла умен кыл ап болулар. Телөфон-биле дымдалыт-ка-ла, чыл бижыкчылар азы чуртукчу-модель оон бажы-нында хептиг ийи-бүрү мо-дөлери чедирп экижэр болгаш хептиг өңү болгаш хевирин шалып алгыраа дуулаар. Ындыг ачы-дууа чедиргезин хоорай чурт-такчыларына «Крайфотом-а-бит» каттыжышкынын бол-ган амырлар хандырыла-мын хей бүдүрүлгелери са-налдаан. Хоорайнын элден кап фабрикаларын болгаш заводдарын ийи-үз ээлчег-лерин ажылдап ишчил кири-ниң соонда олар боттарынын ажылынын чуртунга чаа-ла-ганы кылганнар.

СӨӨЛГҮ ШАКТАРДА

ХЕЛЬСИНКИ

Израиль эжелеп ал-ганы араб дөдөөшкө-нүн чурттакчы чоңуунг дем-делер турары «Чер камгала-рынын хүн»-биле холбеш-тыр Тайбынның Бүгү-дөсөй Чөвүлели кийгырыг үндүр-ген. Ында палестина чуртта-кчы чоңа узур Израильди араатаналыг чоруун болгаш агрессти хөдөлүшкенин чок кылырчыне хыйгырган. Палестин улустун аар-берге байдалын оон бот-башка-рыныне болгаш бөдүнүк хамаарышпас курувезин тур-гуурамын үдөс эрелерин боттандырып чорударын чутула-ны ийи айткан. Оон-биле холбаштыр Чоокку Чөөн чук талазы-биле бүгү дөдөлей конференцияны со-нуургалдыг бүгү талааларын оон ийи Палестинаны хоорайнын организацыйа-ны киржилгези-биле чыл-дырарын эржөк чутула-ны Тайбынның Бүгү-дөсөй Чөвүлели ооналап дем-дел-гөн.

МАДРИД

Испанияны Галисия про-винциянын кол хоорайн Ла Кориниян кудумчула-рында болгаш шалдыкка дөрт чүс хире тракторлар

үзүп келген. Олар ук хоорай-га транспорт шынчөөшкенин бүдүн хүн иштинде сонсиди-кан. Ол бола көдөс хоо-урашкынын күшөдирин тур-гар эрге-чатыгынын «иштин-рык» политиказында дүш-тур чорук турар агар по-литиказына уураапп, мад ажылдакчыларын үдүрүш эк-келгени 25 муң тракторлар-нын хей салдыг бөдүрүш-нин чүгөс бирөөн болган. Политиктиг партияларын, профэвилелдин болгаш тара-чыларын тургусканы «сүт сектору» камгалаарын программанын» кийгырын-биле көдөзүн ажыл-ишчилер-ни сүт бүдүрүшени Евро-панын экономикага индустри-ал шынчөөшкенин кирип турар камгалаарла-шкынын шынтыгын-биле бу-руу шапкан. Мачынарын эң үзүс хөдөлүшкенин Лусо, Сантьяго-де-Компостела Корбальда, Дублин шына-зында болдулар.

ЖЕНЕВА

КНО-нун Европада эконо-мика комиссиянын элчег-лиг сессияны ийи ажалты-ган. Бо хүннерде оу тургу-канында бөр 40 чыл бо-лган. Ол үеин иштинде ко-миссия динтип бүгү чурт-та-рында, дамжыкты мурунда

БУЭНОС-АЙРЕС

Кызылар чок эрге-чаты-гын дайымаарак бөдүккө хандырып бөр соруга-биле чили улуска албада тур-гусканы антимемократтыг консти-туцияны эскерттир дикта-торжу бау-чуруман Чилинин оппозиист партиялары не-гез, Пиночеттиң консти-туциянын үдөсүнүн хүлөп алган политиктиг партиялар дугайында хойду ажыл-би-биле ийи алурушкуну шын-чылыг бооп турар деп, Чили-нин политиктиг төс партия-ларын толдөшкенин Чилинин Аргентинага болгаш чөвүлө куралыга айттылар. Бау-лут хостуг сойдуларын чө-рүткөндө, чуртка демокра-тия туруп шыдаа деп, олар ооналап демделгезин.

(СЭТА).

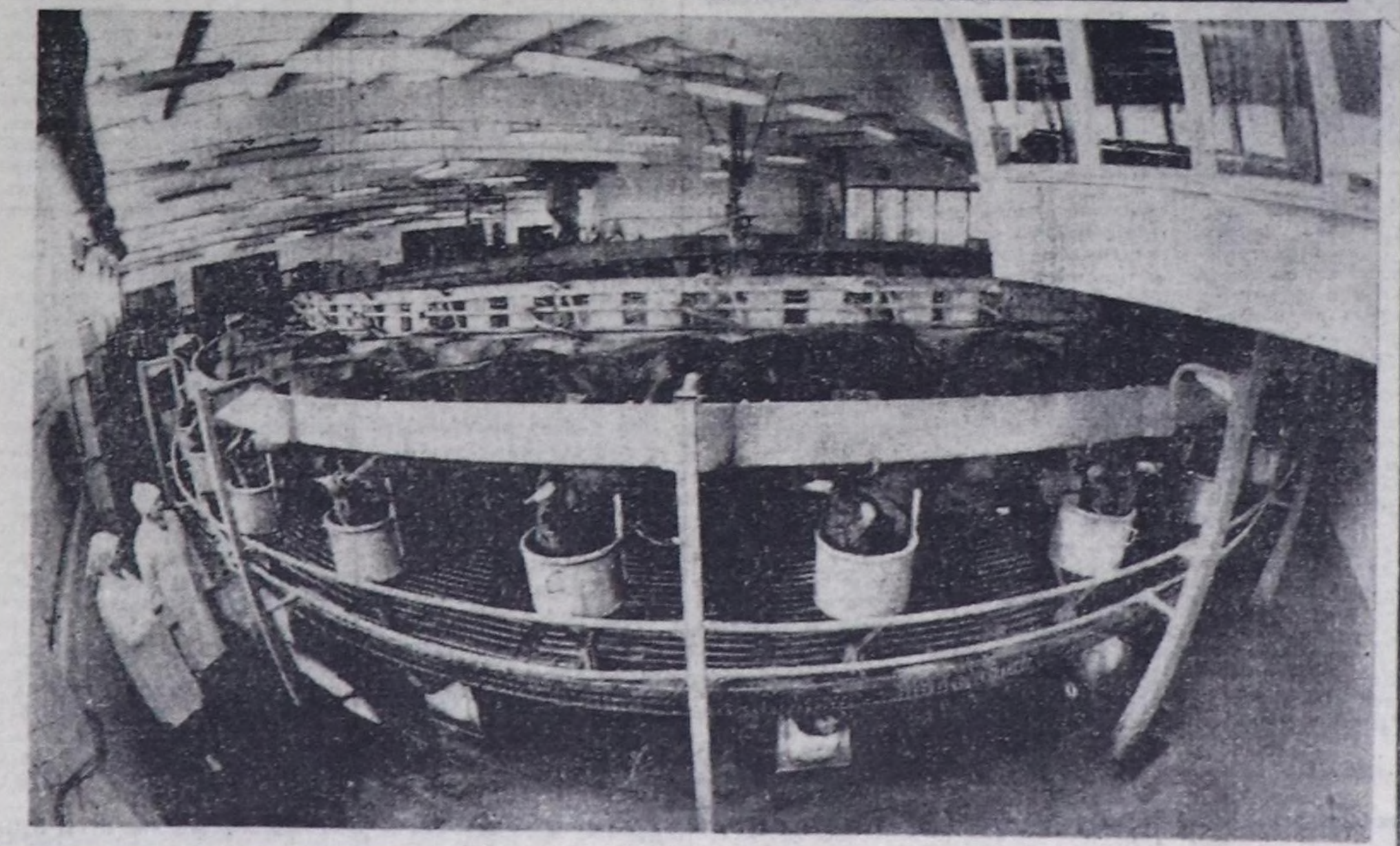
ЭСТОН ССР

Р. Пяльсон аттыг совхозта «Ракке» дээр сүт-бараан комплекзин чыл саанында-ла инек-тен 400 кг-дан хей сүтү саап ап турар.

ЧУРУКТА: «карусель-дин» дөрт саанчызы болгаш оператор ээл-чегде муң ажыг инек-терни саап турар.

СЭТА-нын фотохро-никазы.

ЭДЕ КӨӨР ҮЕЗИ КЕЛБЭЭН БЕ?

Бора-Тайга школаларынын башкылары коллективинин

журнула-даа, репликация
жон тургай. Бөрөлөгө-ки-
жилдегиде аялмын амгы ме-
дөөлөргө бэтулар чорудары-
да башкылар коллективниң
бир деминг, салдыгга со-
рулардары шикитилөрүнө
чө углавын эчс углавын-
шыкыныг ажилдаары негетте-
лери чутуагон. Башкы
дээрте кая-да башкы,
ажыл-херекти чөс органа-
лаастарына чөп ортузуга
чон ат-алары өң бедик бо-
лурт чутуа.

«БОДАНЫП КӨР. АЛЕКСАНДР»

Александр Денин болтам
Синара Сосук оларын моя-
лай талзын-биле будалын
туурин дөөш чөсө-даа уула
халык эрлерин ала, тугалын
алдын түсүскөн. Мичаала-
даа калды-даа түнөөл үн-
дүрбөзүлөр.

Бо бүгүтүн түнөөлжө
Александр Денин болтам
Синара Сосук олар ий-
лөөл партия кемитүүнүлүн
үндүлүн болтам амыл-
дала жоктуулук. Марс абыл
өзгөлдө Нй көдөз Советтин
девакзориндө олар үнүн
жөккөйл болун уула.

ЧУРУМЧУДАР

педаггиги нин чутуруу су-
раглар эртемденири М. В.
Крюков болгаш Фая Ая олар
улаутуу туур. Экспедиция-
нын материалдары Тейнгу-
синки биче улаустарыны со-
циал органикациалары дээр
монографияны түзөлгөй бо-
лур. Ону Совет Эмгектиге
болгаш Вьетнамга паран
үлдүрер деп туур.

ИҢ АЯН-ЧОРУУ

чүткүдүүн олар бадтыкад,
уй бөлүктүй аял-чордуу-
газы ол чок-кавыга поли-
тикти таарыштыр инитир-
дээр чорукка кара чалгыс
боттур орук болур деп айты-
каннар. Никарагуаның бо-
гаш Гауемаланың улуту-
чуларыны боламы-биле
алгыс, ол кавыга чүгала-
жымкынылары чорудырга
чүгүлө базым бо чыдады
нолу айдя чорудур деп ту-
рары Тел Американың 6
чүртүүн президентилериниң
чөвлөсү хуралы болур. Ону
Гауемаланың Эскинуус деп
чоройныга эрттирер.

Ол калының мессиде-
жинскиниги Гауемаланың
чазаның идеяейлг нейтра-

ХУМАГАЛАП КАМГАЛААР

пилдеринге удурлаган. Ош
Каттышкан Штаттар чоруда-
рып оралдажып турар.

(СЭТА).

ЧИЛИДЕ ДЕРЗИН УУЛГЕДИТ

ВАШИНГТОН. Пинчоеттид
диктатуразыиң истеп стру-
чту органыры эң-не кары-
халыкчечектешкинери чору-
дун, ош китинде электри-
гун доктаамал ажыгап ту-
рар. Оз дугайын «Америке
уогт» дээр хоойлу-дурум кам-

АН-МЕННИ ТӨТЧЕГЛЕТПЕС

очетке халдаамының буруу-
дарттырғаш, кара-бажыннат-
қан патриоттарга олаз кар-
жы-дошқун болуш туғар.
Арастанызг аажамлашынга
дуурауныч, чили политко-
руттадыгартынарчыч болуш
ащ чарлаан. Амгы уеде алаа
Чилинчиг аным-буру кара-
бажыннарында чылыш туғар
360 аагы кижжи каттышкан.
Коругаттадыгартынарчыч чам-
дыны-биле ужуражынгта
чөмшөүрөдди алаан Делегей-
нин Кызыл Крестининч тө-
лөүлөкчилери ащ чарлаан
патриоттарынчг аны-аны
айаалыгидг байаалаа туру
туғар деп желеглөөннөр.

(СЭТА).

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

1987 ч. апрель 2

Күрүнөк академиктер «Берека» хореография ансамбли (чуртка) чоңтас болуучу чаа программанын чонга бараалгатын. Программанын бирги кезеги ак-самбальн үндөзлөктөн Со-

мажын Воронежский, Курский, Орловский, Тульский, Калужский, Брянский болгон Азия-Атлант чурткачылар коор.

СЭТА-нын фототехникасы.

«ДАЛАЙГА ДАМДЫ ДУЗА»

Тыва улустун кийинки, тоолуу болгон тогу чугааларын чыгарып Тыва-нын дил, литература болгон тогулун эртем-шынчыл институттун литература бөлүмү аас чогаал секторунда угулдурушкан. «Сибирь» болгон Бракс Чоң түк улустарынын аас чогаалын турсаалдары деп 60 том-нун серияга дамааржыр тус-кай номну белемээр дээш, институт аас чогаалын ук жаңыларын чоңун калбак кыркылаан-биле чыгып эгелен.

Бо ажалды элзэе калбар-тыр болгон дүргөдөр со-руда-биле институт немелде кемчелерин ап турар. Эрткен чымын институт Тыва АССР-нин Министрлер Чөв-дөлийн дөткөмчө-биле республиканын дөткөмчө-биле «Көз» Советтерге чус-ажыг чааган чоруктаа база солук, радио дамчытыр чоңун бо ажалга кыркыри-че кыйгырган.

«Шын» солуга 1986 чыл-дын март 11-де «Далайга дамды дуза» деп чүтү түгөн соода, сектор чык дүргүдө-дө элзэе хой чааган алган. Чоңун бо ажалга иделек-лиг кыркып эгелзэе тыла улустун тороон чериге мына, оң тогулуге тумас-галымы, аас чогаалына ха-ны соугураалык база ба-дыткан, ол чорук эртем-адмалдыкчыларга улут дө-ткөмчө болуп, оларын хей-аит кыркып турар дээрн чу-гаалар. Бирикчилерин бот-тарын дуза калыскаан изг-хүлөп биле сөтөл-биле иле-релан «аргым ТДТ-ШИН», «Чигийин эгелей берди-ни», «Далайга дамды дуза болду», деп элзэе чага-ларда билир чүтүлгөн ка-рам чоңка бижик чорукта-турары биске өрүтүчү. Ча-мдыктары негелдери, шүгү-чүлөлдүр болаларын улут са-гыш чоаашкыны-биле иле-релди турар: «бо чүтү кончут оодалаа хевир бар...», «Чар-ам-Даштын чайгар бүткөн бүдүмдөрдүн институтка азы мүсүйгө эккеп салыр...», «турсаалдары даңым-даар».

Доктаама бижикчилерин база ол шыкш арга-сүмө ай-тырган кижилерин чага-ларга сөтөр хары-тайыл-бары берип, институтка кел-ген кижилер-биле ажалды чоруктап турар. Билдир-дө болса шүтү келген чага-ларга доктаамал хары бар-ы болдумас болганга-ла бо чүтүгө бүтүгө өрүт-чүргөликти илеретпешан, кыска түндөлдү кыркып оралдыткан.

Келген чагааларга база ол шыкш улустун боттарын азы дөргүл-теринин инсти-тутка дүмдөгөн материалла-рына ажалды чоруктап турар, эн-е

дирлаан, Ужар-оол, Балыр, Баян-Хон оларан Д. В. Да-ныш-оолдун бижикни эртем талаа-биле түсүм ховар чо-гаалар институтка эртел чы-гып дүмдөгөн: «Терек-Токтар дага шыга-чып», «Угайныг Уау-Сары-чып», «Кайгал Билдир», «Чүтүк Балыр талат», «Мөңө Куваалы», «Аңы-болгон кижик ады», «Амж-Сана, Төмүр-Сана», «Шы-дарбан» дээш оон-дө эске.

Бистин эн-е иделеклиг бижикчилеринин бирини Сут-Хөдүн Баки-Тала чуртту О. Д. Куулар ачаан Лопсан-дан амынаан база бодунун бисир дма хей материалды бижик чорукта. Оон чогаал-дарында изн-бүр тайыл-бырлар кончут үнелит. Олар чүтүгө аас чогаал шынчыл-чылерине дузалыг эес, а тө-гү-этиграфия талаа-биле база ужура-дузалыг. Тоолуу-ру болгон төмү чугааларга оон «Салым-чааанын туугу-жар Кара-Сас Кыскай, Ка-ра-Сас Бошканы», «Шы-раа Кумат», «Чайга дара-ган деп чогаалдары дамаар-жыр.

Чааанада К. Х. Ондар кырган-ачаан Санын-бандан диннаан сактышкынарын бижик чорукта: «Кара-Чо-ла», «Яйша дүшкөн чап-тык», «Кижик, мей, аты».

Оон-дө чуртту В. Ч. Ооржак кырган-ачаан Кара-Батынныг «Ок чурттуу дөп чүсө», «Эжик эзе», «Мөңгө назар аржаан» дээш чикетит солук чугааларын сактып бижик.

Улут-Хеминг Ак-Тал чурт-ту В. Д. Хурактан хову-рун ужу бижикмис бол-ган оон уругларынча биж-иктен чогааларын ном-чуур аралыг болдууру. «И-ки ки биле ий мт турса-ка», «Чикчил тайсаан», «Шыкыт», «Часты хемдө-лаш онту», «Көжүлгө ха-як» деп материалдарыда ол аас чогаалын келер са-галдарга дамчылар деп күе-риктен айгыла төмүчүлүг-расаалдарын камгалар ду-гайнда сагыш чоаашкыны илереткен.

Каа-Хемин Сары-Сентер В. К. Уйкуайын «Көдөр-Даш», Бүрөн-Аксында Г. И. Санды-оолдун «Дүктүгү-чи», Би-Хемин Хадидан С. Д. Дагаанын «Оок хем», «Аржаалда бажыры», Кы-дан С. К. Олейнин «Ча-рам-Даш», Улут-Хемин Арыг-Уулу О. Д. Селен-нин «Сайлар», Токулан Х. Д. Балырын «Ий ма-ды ирей-кадай», Ч. Ч. Ба-раанын «Ногаат көкче-С. Ш. Шожалын «Аңы Кооур» дээш өске-дө чо-гаалар биске түсүм бол-ган.

Келген чогаалдарын ара-аыла каталатп турар, эн-е

рааыла 16 кижик кыркы-чылг тыла хүрөп болган. Борта Эринин төлзөн А. Х. Саядак удуралыкчыны арыг окташ, шүлгөн. Тү-нелде ий кожа ИХК-нын ажалдыкчылар ажалжы-нын дүржүлгө доктаама солук турары дүгүрүшкан.

В. ООРЖАК, Эриг район.

Тыва АССР-ни Иштики херектер министерствозун шеригжиткен өрт камгалалык ажалдыкчыларын «Өрт үзүндө эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле шаңнаар дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛАНЫ

Өрт үзүндө кижикти амы-тымы камгалат алырына көргүсөн эрес-маадыр-лыг чорук болгон шыгаларын дээш ССР-ни Дээди Советинин Президиумунун өмүтүнзө «Өрт үзүндө эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле шаңнаары болза:

Иштики албанын сержанты Игорь Геннадиевич Дроздов.

Иштики албанын биче сержанты Николай Ефимович Коротков.

РСФСР-ни Дээди Советинин Президиумунун Даргазы В. ОРЛОВ.

РСФСР-ни Дээди Советинин Президиумунун Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1987 чылдың март 25.

Эрткен чылдың ноябры 23-те он шаа 26 жыкта тур-да өрт өжүргүчүлүгүн ме-дээш үгөн. Кызыл Ин-тернационал кудумчуу-ла 72 дугаар бажында өрт болгон келзө.

От бажынын дээшкенин, жожамада туткан биче ба-жыла чалымшталып тур-

ган. Өртчүлөр кончут дүргөн алаа четкеш, чалымшталып өжүргөн эгелзэе. Биче сержант Николай Коротков күн-түт от болгон шынчыл тур-а-лаа, бажыны кирген, бир кижия үлүгүн амы-ты-мын камгалат алган, сержант Игорь Дроздов алаа база ду-далашкан. Биче сержант Ни-колай Коротков болгон сер-

жант Игорь Дроздов бодунун албанын тергип эки эртти-рип турары оларын коман-дыр чугаалаан.

— Силер кончут маадыр-лыг чорук кылдынар — деп өөрү чугаалаарга, олар: «бистин хүт бүрүдө алаа ажалымас-тыр» деп харым-лаалар.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ ТЕХНИКТИГ КЛУБ ХЕРЕК

Амалдары шериг херек-те белемээр — чуртту камгаларын күтүт бижик-лаарын база бир чугула үндөш. Амы дайында чүтүгө эки шериг, күтүтүг-техникалы аныча мораль-тыг болгон күш-дамыр та-лаа-биле дайыккан кижилер-тинер дээрн билингир.

ДОСААФ организаци-нын кижигитер ух инсти-тут камгалат-массалыг ажалдарына иделеклиг кыркып совет патриотизм-ни болгон Төрүн чурт камгаларына амыктарын кижилер ужура дээрн ССР-ни Т-ни, ССР-ни Министрлер Чөвдөлийн «ДОСААФ ажалын экижи-дөр хемчегер дугайында» доктаалында тодаргыч-биле айтыкан. Илангы спорттун шериг-техниктиг хевирлерин сайырадып, ону массалыг болууларыне чугула кыркы-гын угулдурун турар.

Спорттун шериг-техниктиг хевирлерин сайырадып со-руда-биле ССР-ни ДОСААФ Тен комитети бис-тин республикасына чам-дык чугула өт-хөргөйин, акша-терикти чык саныда чоруктап турар. Оон түн-дө-дө бистер автомобильге, автомодельге, мотоциклге, планерге, авиомодельге, картингге, сүт моторуна.

Ам биске, аралыг болза, бо чүтүдө адаттыган чо-гааларын долур варманты-ларын база ол шыкш ховар бижикчилер чогааларын не-мөй чыгып негетиптип ту-рар. Оларга чер, дээр, сым-дистар, тылгалыкчыны, ора-нар, сөтүгү назын, бүтүгү-нүл хоорайн, шик, бажыры-тарын, холжум херекселде-ринин тылгалыкчыны, сар-дык, тарбаган, нин чикетит дигир амыктарын, ээр куусук, аңгы, хек дээш чик-жетип куштарын, меңд, кадыр, бол чикетит ба-жыларын тылгалыкчыны ду-гайнда болгон өске-дө чо-гаалдар дамааржыр.

Төрө аймактарын Ондар-ларын тылгалыкчыны ду-гайнда чогаалар элзэе ба-жыткан. Бо дугайында Ондар-ларын Сут-Хөдүн Ийме-ле Монгуш Дамал, Түшү-Дамба, Түшү Диртик, И-кина Ондар Доржу, Ондар Тегус-оо, Ондар Чыма би-ри турган дээш. Илангы оларын немелде материал-дарын ам-дөа көр боор дээрине иле-рел биле. Бо чик-же-биле Тыва-нын өске-дө төрө-аймактарын, эрги сумулар аттарын (Түшү, Ойат, Делег, Сарыгар, Кы-рыс дээш) тылгалыкчы ду-гайында база ол шыкш ховар тамактыр турар чо-гааларын бижик кижилер-нин даңымны биске дына-лыр күзөгүч.

Бо ажалга чамдык район-ларын (Эриг, Тес-Хем) чурткачылар эки кыркы-чылг турар. Тыва улустун аас чогаалын төмүгү арты-рар соуга-биле ТДТ-ШИН-ин чоруктап турар ажалжы-га дузалатп турар кижилерге, албан черлеринге, «Шын» со-лук редакциясына илерет-пешан, бүтүндө бо бунтик херекке моон-дө солгаар иделеклиг кыркыриче кий-гыдымыс.

З. САМДАН, ТДТ-ШИН-инд адтера-тура болгон аас чогаал секторунун эртем ажал-лачымы, филология эр-темдерин калдыла.

ХООЧУН КОКТУ

Хөл шыдыраага республи-ка бажыларынын чылды-ча чалык болгон Тыва АССР-нин хууда болгон ко-манда талаа-биле бирги че-ри дээш чемпионат Кы-зылдын педагогика инсти-тутун шыдыраа клубуна бо-луп эртен.

Кызыл хоорайнын ий ко-мандалында айгыла инсти-тут-биле 13 районун ко-ман-даны чемпионатка кыркыш-кан. Эр шыдыраачыларын 16 кижикитерин кижикитер-биле түс-түста ойнаа-рын. Түндөлдө 15 саяла 12,5 м. Тапчалаа Чал-Кежиг сө-түл шкочалыкчы бажыны, моон жүрүлгө республи-ка бажыларынын чемпионат ко-роак Куштарай Ондар ам-баа чемпион атка төлөт-ти болгон. Ийги, үшүк черлер-ин Каа-Хемин төлзөн ба-жы Сорок Илам. Кызылда педагогика институтун ректору Хеймер-оол Ондар алган.

Херожен шыдыраач бажы-ларын саны бо чылды

ХӨЛ ШЫДЫРАА

Кызыл хоорайнын бирги че-ри дээш коллективтер бол-гон өрөмдө черлеринин командаларын аразыга шыдыраа маргылаааа доо-дугаа. Боттарын түс-түста ойнаа холдеринге В. Бу-дыков, К. Ондар, В. Гребен-кин, Чечемка Салды, В. Ас-тов олар тилзөнер.

Бирги черин Кызылдын бажы институтуну ко-ман-

ХООЧУН КОКТУ

кажынында артык хөй кижикитер болганы өөрү-чү. 14 кижикитерин бот-түтү-биле ойнаа. Оларын аразында Кызылдын эртен чылгы чемпионат Чечемка Салды кымыла-дө уттурбайн 13 санын ай, бирги че-рин ботуралдыт элзөн. Эриг-нин Мөрөн ортукм шкоча-лынын бажыны Полна Илангай, Чоң-Хеминтин төлзөн Айлаанка Монгуш олар ийги, үшүк черлерин элзеп, өртөнгө белектер болгон хүндүл бижиктер-биле шаңнааткан.

Шыдыраач бажыларын чылгы хүрүгү ховучтар ба-бол, чамдык кызыл бажы-кылар чикчөлдөргө Монгуш Тайганын Меген-Бүрөн ортукм шкочалынын бажыны Чоң-Хеминтин Хооун-Дам-дан Овак Сая, Эригдин Полна Илангай боттарын шыдыраа талаа-биле ме-ре-жиян белин, бирги ра-валтын нормалын дүжөп ал-гылаан.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ЧАЛГААРАНЧЫГ-ДЫР

Өөр районда чылгыч ко-кейге сөелтүгүдө чикчөгөй салбастан. Бо кызыл ра-йонун бирги че-ри дээр мар-гылаачы чалгыла-ла улаа арай деп эрттерген. Алаа ажал-гыттарын, коллек-тивтерин командаларын кыркышкан организаци чон, маргылаачы эрттерикчиле-

ЧАЛГААРАНЧЫГ-ДЫР

ры эрелей ажаллаан. Оон түнелде районун спорт-чулары зона маргылаачы-га кыркып, арга чон болгон-нар. Чүте дөзө районун спорт комитети ол дугайын бидир турза-лаа, ону херек-ке албаан.

Спорттун бо хевиринге мар-

ХОСТУГ ХҮРЕШКЕ

«Трудовые резервы» спорт институтунин төлзөрү У. Херел, З. Чусума болгон спорт мастери С. Оон олар тилзөнер. Спартакчылар Ш. Самган, А. Чадамба, А. Ойду болгон Р. Хоомуку олар 57, 68, 74 база 82 кило-грамм чедир деңизди мөгө-

лерин аразыга республика чемпионат атты түс-түста чаалап алганар. «Урожай-дан», Х. Калзан биле М. Мон-гун (62, 90 кг) олар эки хү-галарына 19,45 — Ме-дээлэр. 19,55 — Чарлаалар.

К. БИЛДЕР.

ХОСТУГ ХҮРЕШКЕ

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Чемпионаттын улут на-зыгы кыркычыл 62 харыг-тенсиейн шыдыраач бажыны Борис Валданович Чоюгу тускай шаңнаалы алган. Х. Ондар биле Овак Саяны хайым кылдыр ойнаан эр-тарат салыг дээш тускай үнелелди алаан.

К. КЫЗЫЛ-ООЛ.

ХОСТУГ ХҮРЕШКЕ

А. ДЫРТЫЛ-ООЛ.

ХОСТУГ ХҮРЕШКЕ

гылааларын доктаама эрт-тир болууну аралары биче бар. Торгалыг хемин дожу мяччылг хоккей мар-гылаачы эрттеринге чет-чир, Чаа-Суурда кыш эгел-дө-дө катоттү туткал, ону чым-дөа ажаллааан.

А. ШАРЫ-ООЛ.

7.00 — Эртеги гимнасти-ка. Музыфильм. Музыка. 7.30 — «Ев». 8.20 — «Час-тын он чеди шыкызы». Он ийи сериялыг уран-чечен фильм. 10.10, 11-ти сериялары. 10.35 — «Андерсендин тоолдары». 11.20 — «Төгүтүн кичи-дирлигери». Тележурнал. 11.50—11.55 — Меделер. 16.00 — Меделер. 16.10 — «Волковскийлерин бажы-намчылда. 16.40 — Эртем болгон ажалдар. 17.10 — Док. телефильмдерин бажы-тайгы көртүтү. 18.00 — Музыфильм. 18.15—ВЛКСМ-нин XX съездиндегэ «Түшү-тур». «Далышын». Каза-стандын комсомолунун съез-динин дугайында. 19.00 — Бөтүн дөсөйгө. 19.15 — Күрүнениг төп концерт а-зында Туркменин уран чүтүл мастерлеринин болгон чогаалдык амыктарын концерт. 21.00 — «Ев». 21.45 — «Часты он чеди шыкызы». Он ийи сериялыг уран-чечен фильм. 11-ти сериялы. 22.50 — «Силер монту шы-даар силер». 23.50—00.15 — Бөтүн дөсөйгө.

8.00 — Эртеги гимнасти-ка. 8.15 — «Часкы хемин-ки». Док. телефильм. 8.35; 9.35 — А. А. Фалезе. «Амжик гвардия». 7 класс. 9.05; 13.45 — Испан дил. 10.05 — «Ылдыг сууркуш бар». Эртем-тайылгыч фильм. 10.35; 11.50 — Зоология. 7 класс. Көзө ажал-аы амыктарын. 11.05 — Ф. Кулер. Амыктарын болгон чогаалдык амыктын аркынарын. 12.15 — «Андрей-иконун согу». «Тягил-тын чыкту». 13.25 — Дө-сөйгө чоруктуу лауреа-ды Ю. Сидоров ойнаар (бажы). 14.15 — Меделер. 14.20—15.05 — Ю. Олешанын чо-гаалдык ажалы. 18.00 — Меделер.

18.15 — Урулуга фильм. 19.00 — «Азия төвү». Про-граммала: Меделер. «Дүгө-дөшкенин уламышкыны-биле». 19.20 — «Ажы-агы чоруктааган өрөмн». Каа-Хем РАУК-тун кол эки-комиссия А. С. Кадыр-оолдун чугула. 19.30 — «Тыва-нын экривалына». 19.45 — Ме-дээлэр. 19.55 — Чарлаалар.

20.00 — «Тамчыгыг ула-нар, чаштар». 20.20 — Рит-ин гимнастика. 20.50 — Док. фильмин бажытайгы көртү-тү. 21.00 — «Ев». 21.45 — И. Тайганын Лондонга чо-галат симфонияларын. Симфония № 103, ССР-нин Култура минис-терствозунун Күрт-ке-ниг симфония оркестри күүсөйр. 22.15—23.20 — Автоспорт. «За рулем» жур-налын маңалы дээш мар-гылаалар. Рамеско ко-ройдол дамчылаа.

Редатор В. С. ШАРАВИИ

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмдө черлеринин чырыныкын ажалдыкчыларын проф-завел обком (даргазы М. Ч. Ооржак), Кызылда педагогика институту (ректору Х. О. Ондар) уау роладу ойнап турары чемпионат кыркы-чылг бажылар боттары чылгы сагаал-оонолуга айткан чугаалаар.

Республика бажылары-нын шыдыраага чемпионаты бо чылгы беким деңгелде ор-ганизастиг, сагыла-чурум-нуг эртемни демделгелер чүтүдө. Тывага шыдыраа культуразын чон ортууга пропагандалап, негелдери ажалга дээш шкочалын болгон эртем, өрөмд